

УДК 37.013.42: 371.132. 064

Т.О. Савченко
м. Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ УМІНЬ І НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зважаючи на значні зміни у політичному, економічному, культурному та соціальному житті суспільства особливої уваги потребує удосконалення системи фахової підготовки спеціалістів соціальної сфери у вищих навчальних закладах. Провідним завданням модернізації вищої освіти є підвищення рівня якості підготовки майбутніх соціальних педагогів відповідно до вимог сучасності.

Професійна підготовка майбутніх фахівців повинна бути спрямована на розвиток професійної компетентності, творчої особистості фахівців та формування у них професійних умінь, навичок та ґрунтовних теоретичних знань з різних галузей наук. Підґрунтям для вирішення цих завдань є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про соціальні послуги», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», а також Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національна доктрина розвитку освіти України, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки та ін.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Окреслена тематика знайшла своє відображення у дослідженнях вітчизняних науковців. Зокрема, проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів висвітлена у дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, М. Галагузової, О. Карпенко, А. Капської, Л. Коваль, Л. Міщик, В. Поліщук, М. Приходька, С. Харченка та ін. Деякими аспектами підготовки фахівців до професійного спілкування займалися М. Богданова, С. Зонтова, В. Кан-Калик, С. Капітанець, Г. Ковальов, В. Лівенцова, А. Москаленко, Т. Спіріна, Л. Чулкова та ін. Теоретичним основам формування професійного спілкування студентів присвячено дослідження С. Амеліної, Л. Барановської, Л. Бурман, Н. Дусь, В. Кручек, М. Успенського, І. Ярошук та ін.

Результати аналізу наукової літератури та стану підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах свідчать, що проблема формування у майбутніх соціальних педагогів умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування не знайшла належного висвітлення в працях науковців, хоч фахова підготовка є важливим компонентом процесу формування професійної компетентності, системи спеціальних знань, умінь, навичок.

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття ролі інноваційних технологій при формуванні у майбутніх соціальних педагогів умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз практики підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у ВНЗ України засвідчив, що ефективність навчального процесу можна забезпечити шляхом упровадження інновацій, які передбачають нові педагогічні технології з використанням тренінгів, інтерактивних методів, інформаційно-комунікаційних технологій, технічних засобів навчання. Використання інновацій у навчальному процесі сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців, які мають достатній рівень професійної компетентності, що відповідає вимогам сучасності. Саме інновації забезпечують активність студента в набутті професіоналізму, здатність самостійно одержувати знання, вміння готувати себе до майбутньої професійної діяльності [3, с. 89].

Особистісно-професійний розвиток майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників, мотивація на саморозвиток, самоорганізацію та розкриття творчого потенціалу особистості студента, які є першочерговими завданнями сучасного вищого навчального закладу, зумовлюють доцільність використання інноваційних технологій в організації навчально-виховного процесу [1, с. 106].

Зміст професійної підготовки майбутнього соціального педагога виступає як основний компонент його особистісного розвитку, оскільки зміст навчальних дисциплін, що пропонується для засвоєння студентам створює підґрунтя для емоційно-мотиваційного, ціннісного, фахового становлення майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі [2, с. 23].

Специфіка професійної діяльності соціального педагога полягає у тому, що він має передбачити наслідки своїх дій, не реагувати на забаганки клієнта, уміло контактувати і налаштовувати до себе людей, які знаходяться у важкій життєвій ситуації, уміти приймати рішення [8, с. 5].

Оскільки професійні обов'язки майбутніх соціальних педагогів передбачають постійне спілкування з людьми, які потребують допомоги, то виникає потреба формувати у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» уміння і навички професійно орієнтованого спілкування.

До вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування, якими має оволодіти майбутній соціальний педагог під час професійної підготовки, належать: навички вербальної і невербальної комунікації, навички спілкування, вміння аналізувати, уміння говорити, уміння переконувати, уміння слухати, уміння вести бесіду, вміння надавати зворотний зв'язок, уміння бути конкретним у висловлюваннях та ін.

Слід відзначити, що важливу роль у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів відіграють інноваційні технології, до них належить технологія інтерактивного навчання, яка включає в себе різні методи, а саме: кейс-метод, групову дискусію, ділову гру, тренінг та ін.

Досвід засвідчує, що ефективно під час підготовки майбутніх соціальних педагогів у процесі формування вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування використовувати інтерактивні методи навчання. Доцільність використання інтерактивних методів навчання як інноваційної технології обґрунтовано в наукових працях С. Архипової, І. Богданової, Р. Вайноли, Л. Коваль, М. Марій, І. Мельничук, О. Пришляк та ін.

Одним із методів інтерактивного навчання є кейс-метод. Кейс-метод використовують з метою формування в студентів реалістичних уявлень про майбутню галузь професійної діяльності, відпрацювання варіантів розв'язання проблемних, конфліктних ситуацій. Кейс – детальний опис правдивого життєвого випадку [4, с. 118].

Кейс-метод є продуктивним, якщо його використовувати як на практичних так і на семінарських заняттях, зокрема при вивченні дисциплін «Вступ до спеціальності», «Соціально-педагогічне консультування», «Соціальна психологія». Під час застосування цього методу формуються такі вміння професійно орієнтованого спілкування: уміння аналізувати, уміння говорити, уміння переконувати та ін.

Наприклад, уміння переконувати можна сформувати та удосконалювати під час застосування кейс-методу при розв'язанні проблемної ситуації з теми «Особливості соціально-педагогічного консультування з особистих проблем» на практичному занятті з дисципліни «Соціально-педагогічне консультування».

Слід зауважити, що вміння професійно орієнтованого спілкування майбутніх соціальних педагогів можна сформувати при використанні групової дискусії.

Групову дискусію – ділову суперечку, яку використовують у колективному обговоренні теоретичних питань з метою оволодіння навичками застосування знань для аналізу дійсності. Цей метод дає можливість побачити досліджуване питання з різних боків, зіставити протилежні й проаналізувати взаємні позиції, формує в студентів уміння слухати й взаємодіяти з іншими людьми.

Групову дискусію можна проводити в поєднанні з «мозковим штурмом» – одним з методичних прийомів, який сприяє активізації колективної творчої діяльності. Його використовують для накопичення максимальної кількості гіпотез за відносно короткий проміжок часу [4, с. 118].

Досвід доводить, що застосування групової дискусії в поєднанні з «мозковим штурмом» можна використовувати при вивченні – «Соціальної педагогіки», «Соціально-педагогічного

консультування», «Технологій соціально-педагогічної діяльності». Під час вивчення цих дисциплін розглядаються теоретичні основи, зміст та надання соціально-педагогічної допомоги майбутніми соціальними педагогами, в результаті у фахівців соціальної сфери формуються вміння аналізувати, уміння ставити запитання, вміння слухати, уміння вести дискусію, бесіду, суперечку, вміння переконувати та ін.

Окрім використання групової дискусії для формування вмінь професійно орієнтованого спілкування також треба максимально застосовувати такий метод, як ділова гра.

Ділова гра – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Вона є «засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. У навчальному процесі ділову гру використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває у процесі лекційних і семінарських занять, самостійної роботи [5, с. 243].

А. Вербицький визначає ділову гру як форму відтворення наочного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання тих систем відносин, які характерні для цієї діяльності як цілого. Таке відтворення досягається за рахунок знакових засобів, моделей і ролей, які програються іншими людьми [7, с. 133].

Таким чином, продуктивним виявляється і використання ділової гри, яка сприяє формуванню у майбутніх соціальних педагогів умінь професійно орієнтованого спілкування. До яких належать: вміння дотримуватись норм та правил колективу, вміння слухати, уміння говорити, уміння орієнтуватись у змінних умовах, уміння самопрезентації, вміння ініціювати спілкування, вміння диференціювати невербальну поведінку партнера та ін.

Особливе значення у формуванні вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування має тренінг, під час якого розвиваються вміння аргументувати, уміння надавати зворотний зв'язок та ін.

Б. Паригін визначає тренінг як один із методів групового консультування, характеризуючи його як активне групове навчання навичкам спілкування та життя в суспільстві загалом: від навчання професійно корисним навичкам до адаптації до нової соціальної ролі та відповідно корекцією «Я-концепції» та самооцінки [6, с. 304].

Ю. Ємельянов вважає, що тренінг – це група методів, які спрямовані на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності [6, с. 304].

Отже, тренінг є одним із провідних інтерактивних методів навчання, який сприяє формуванню вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування. Уміння слухати та уміння говорити можна сформувати під час тренінгового заняття при вивченні дисциплін «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічне консультування».

Робота, що проводиться в Т-групах (тренінг-групах), краще за все описується терміном «соціально психологічне навчання». В якості необхідного для засвоєння змісту тут виступають не наочні знання, а знання про себе, інших людей і закони групової динаміки. Але набагато більшого значення, ніж знання, які набуваються під час групової роботи, мають емоційний досвід, навички міжособистісного спілкування, розширення свідомості і, головне, посилення й задоволення мотивів особистісного зростання. І вже повторно нові і сильніші мотиви активізують пізнавальні процеси на всіх рівнях, у тому числі і при здобутті наочного знання [8, с. 131].

Отже, слід взяти до уваги, що під час тренінгової роботи у майбутніх соціальних педагогів формуються уявлення про свою майбутню професійну діяльність, вони мають можливість під час тренінгової роботи удосконалювати уміння і навички професійно орієнтованого спілкування, а саме: уміння слухати, уміння говорити, уміння аргументувати, уміння переконувати, уміння створювати зворотний зв'язок, уміння керувати власним емоційним станом та ін.

Висновки. Таким чином, важливим аспектом фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів є формування вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування. Провідну роль

у формуванні вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування відіграють інновації, до них належить технологія інтерактивного навчання, яка включає різні методи (кейс-метод, групова дискусія, ділова гра, тренінг та ін.). порушена у статті проблема потребує подальшого розгляду. Зокрема, перспективним є визначення оптимальних форм і методів навчання, спрямованих на формування у майбутніх соціальних педагогів умінь і навичок професійно орієнтованого спілкування.

Література:

1. Архипова С.П., Смеречак Л.І. Професійна підготовка соціальних педагогів у контексті акмеологічного підходу / С. П. Архипова, Л. І. Смеречак // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 106-112.
2. Вайнола Р.Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. Х. Вайнола. – К., 2009. – 46, [1] с.
3. Коваль Л.В. Підготовка соціальних педагогів і соціальних працівників в Україні / Л. В. Коваль // Соціальна політика і соціальна робота. – 1999. – № 2 (10). – С. 86–95.
4. Марій М.М. Удосконалення підготовки спеціалістів соціально-педагогічної сфери засобами інноваційних технологій / М. М. Марій // НАУКОВІ ЗАПИСКИ НДУ ім. М. Гоголя Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 3. – С. 117-119.
5. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / В. Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
7. Шиліна Н.Є. Педагогіка: [навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей] / Н.Є. Шиліна. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. – 188 с.
8. Шрамко Н.В. Вузовская подготовка как этап становления социальной зрелости студентов : дисс. ... канд. пед. наук / Н. В. Шрамко. – Екатеринбург, 2009. – 223 с.

У статті висвітлено сутність проблеми професійної освіти майбутніх соціальних педагогів у процесі формування вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування. Наголошено на необхідності використання методів інтерактивного навчання в процесі формування вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування. Розкрито сутність різних методів, які відносяться до технології інтерактивного навчання: кейс-метод, групова дискусія, ділова гра, тренінг. Акцентовано увагу на використанні тренінгу як провідного методу, який сприяє формуванню вмінь і навичок професійно орієнтованого спілкування.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній соціальний педагог, уміння і навички, професійно орієнтоване спілкування.

В статье освещена сущность проблемы профессионального образования будущих социальных педагогов в процессе формирования умений и навыков профессионально ориентированного общения. Отмечена необходимость использования методов интерактивного обучения в процессе формирования умений и навыков профессионально ориентированного общения. Раскрыта сущность разных методов, которые относятся к технологии интерактивного обучения: кейс-метод, групповая дискуссия, деловая игра, тренинг. Акцентировано внимание на использовании тренинга как ведущего метода, который способствует формированию умений и навыков профессионально ориентированного общения.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий социальный педагог, умения и навыки, профессионально ориентированное общение

The article highlights the essence of the problem of professional education of future social teachers for the formation of skills of professionally-oriented communication. The necessity of using interactive teaching methods in the formation skills professionally oriented communication. Described communicative professiogram future social teacher. The essence of the different techniques that are interactive learning technology: the case method, group discussion, role play, training. The attention is focused on the use of training as a leading method, which promotes the formation of skills of professionally-oriented communication.

Key words: professional training, future social teachers, skills and abilities, professionally oriented communication.